

Mattheus 1

Mattheus 1: 1-17

Aldus begint Mattheus zijn evangelie:

overzicht van de afstamming van Jezus Christus,
zoon van David,
zoon van Abraham.

Mattheus, het meest joodse evangelie

Het Mattheusevangelie is het meest joodse van de vier. Het bevat heel wat hebraïsmen, uitdrukkingen waarvan je in het Grieks de Hebreeuwse herkomst merkt en geeft weinig uitleg bij joodse gewoonten, omdat die bij het eerste doelpubliek bekend waren.

Ook in het 'overzicht van de afstamming' lezen we het Hebreeuwse סֵפֶר תּוֹלְדוֹת, *sefer toledot*, boek van de verwekkingen. Deze verwekkingen beginnen in Genesis 2 met hemel en aarde, gaan verder in Genesis 5 met de nakomelingen van Adam en monden uit in de verwekking van het volk Israël. Zoals de verwekkingen van het Oude Testament uitkomen bij het volk Israël, zo komen die van Mattheus uit bij Jezus. Er is wel een opmerkelijk verschil: in het Oude Testament zijn genealogieën lijsten met afstammelingen. Mattheus doet iets anders: hij gaat op zoek naar de voorouders van Jezus.

Het Mattheusevangelie is ook doorspekt van al dan niet letterlijke verwijzingen naar het Oude Testament. Alles hangt samen.

Priester en koning

Jezus Christus. Dat betekent 'God redt' en 'Gezalfde'. Gezalfden in het Oude Testament waren koningen en priesters. Jezus zal daarin het toppunt zijn, dé Gezalfde, Koning van het Heelal en Hogepriester in de orde van Melchisedek, priester in eeuwigheid (Melchisedek heeft geen genealogie en was door de Heer zelf geroepen tot de dienst van priester en koning in één persoon).

De openingszin bevat kanjers.

Welk accent legt Mattheus hier? Hij legt nadruk op de lijn van David en van Abraham.

De Messias zou uit het koninklijk huis van David komen. Ook Lucas vermeldt dat, maar hij trekt de lijn door tot Adam; Jezus is de nieuwe Adam, de nieuwe mens en Hij is gekomen voor allen. Bij Mattheus is het duidelijk dat Jezus binnen het joodse volk is geboren, hoewel via Abraham (vader van vele volkeren) ook gekomen voor alle mensen. Abraham en David dragen grote beloften met zich mee. David wordt ook expliciet 'koning' genoemd. Het koninklijk thema interesseert Mattheus zeer. In het tweede hoofdstuk komt het terug.

De cadans doorbroken

Er volgt een bijna saaie lijst, maar de uitzonderingen springen eruit. Het eindeloos weerkerende 'A verwekt B', wordt hier en daar aangevuld met het woordje 'uit', bv. **Juda verwekte Perez en Zera uit Tamar**. Een tweelingbroer én een moeder verstoren hier het ritme.

Alle uitzonderingen op een rijtje:

Juda verwekte Perez en Zera uit Tamar.

David verwekte Salomo uit de vrouw van Uria.

Salomo verwekte Boaz uit Rachab.

Boaz verkreeg Boaz uit Ruth.

Jakob verwekte Jozef, de man van Maria, uit wie verwekt is Jezus, die Christus wordt genoemd.

Jozef verwekt Jezus dus niet! De verwekking van Jezus gebeurt niet door een man, maar door God. Tamar, Rachab, Ruth en de vrouw van Uria bereiden de vijfde uitzondering voor!

Jesse verwekte David, de koning.

Aan David werd de belofte gedaan van een eeuwig koningschap. Uit die lijn zal de Koning der Eeuwigheid geboren worden. Die Koning der Eeuwigheid, zal zonder zonde zijn, toch wel geheel anders dan David. Mattheus vermeldt dat Salomo uit de vrouw van Uria wordt geboren. Strikt gezien is dat niet juist. Het kind dat uit het overspel ontstaan was, was dood geboren. Daarna nam David Batseba tot vrouw en pas dan is Salomo uit haar verwekt. Het is duidelijk dat Mattheus dit pijnlijke verhaal nog een keer wil laten horen. Jezus zal toch wel een koning van een heel andere aard zijn.

Ook de naam Tamar verwijst naar een koninklijk element. Tamar werd door haar schoonvader Juda onrecht aangedaan; hij weigerde haar zijn laatste zoon

als man te geven, waardoor zij kinderloos achterbleef. Zij ging verkleed als hoer langs de weg zitten en verleidde Juda. Zij vroeg een onderpand, namelijk zijn zegel, zijn snoer en zijn staf (verwijzend naar het koningschap). Daarmee zette ze hem een hak, toen hij haar vanwege hoererij wilde verbranden. Juda sprak: 'Rechtvaardig is zij, meer dan ik.' Tamar liet tzedaka zien: gerechtigheid. En die gerechtigheid wordt in de koningspsalm 72:1 dan weer verbonden met de ware koningszoon. Die gerechtigheid zal Jezus uitstralen. Het eerste woord dat Jezus in het evangelie van Mattheus spreekt, is te vinden in Mt. 3:14-15:

Maar Johannes probeerde hem tegen te houden met de woorden: 'Ik zou door u gedoopt moeten worden, en dan komt u naar mij?' Jezus antwoordde: 'Laat het nu maar gebeuren, want het is goed dat we op deze manier Gods gerechtigheid vervullen.' Toen stemde Johannes ermee in.

De vier vrouwen die voor Maria worden vermeld wekken nieuwsgierigheid op. Waarom zij? Waarom niet Sarah, Rebekka, Lea en Rachel, maar wel Tamar, Ruth, Rachab en Batseba? Ze staan niet in de lijst omwille van hun zuiverheid of gehoorzaamheid, integendeel. Daarenboven zijn Ruth en Rachab zeker van buitenlandse origine. Als dat laatste betekent dat Jezus voor allen is gekomen, ook voor de vreemdeling en voor de kwetsbare vrouw, dan ook voor alle zondaars. Maar zoals eerder geschreven, elk van die vrouwen draagt ook een sterkte mee. Het is maar hoe je kijkt.

In elk geval zijn het eigenaardige relaties geweest, met deze vrouwen, waaruit dan weer een voorvader van Jezus is verwekt. Een huwelijk met een vreemdelinge kon grond zijn voor echtscheiding. Rachab was ook nog prostituee en Tamar had gebaard na hoererij en incest. Batseba was eerst de vrouw van een ander geweest, die dan ook nog was vermoord... Zouden zij vooruitwijzen naar Maria, bij wie dat alles ook redelijk complex verliep?

De tweeënveertig

De lijst bevat tweeënveertig namen, zo schrijft Mattheus zelf. Goed dat hij het zelf schrijft, want als de lezer telt, komt hij tot een ander getal: 40 + Jezus. Na de veertig jaar in de woestijn komen we uit in het beloofde land, bij Jezus.

Maar Mattheus schrijft 42. Ze zijn opgedeeld in drie stukken van elk veertien namen. Veertien is een zevenvoud, dat staat voor volheid. Met de tweeënveertigste naam, in Jezus, heeft de geschiedenis haar vervulling gevonden. De naam Jezus (Jeshoea) is verwant met Jozua (Jehoshoea). Volgens de traditie waren er tweeënveertig pleisterplaatsen in de woestijn en daarna was het de beurt aan Jozua om de mensen naar het beloofde land te brengen.

De tweeënveertig namen zijn in drie delen opgedeeld. Scharniermomenten zijn het hoogtepunt van Davids koningschap en het dieptepunt van het koningschap bij de Babylonische ballingschap. De tweeënveertigste naam is Jezus, die het Messiaanse koningschap in al zijn glorie zal herstellen. Mello schrijft over het getal veertien als over de helft van een maanmaand. Daardoor zou je de wassende maan hebben tot en met David, van daaraf de afnemende maan tot en met de Babylonische ballingschap en dan de weer opkomende maan tot de Messias, zoon van David. Hij zal alles volbrengen.

Bij Jezus staat er dan ook niet: Jozef verwekte; Jezus werd verwekt. Na hem maakt niemand meer aanspraak op de troon van David.

Mattheus 1: 18-25

Genesis

Als we de Griekse tekst volgen, staat er zowel in vers 1 als in vers 18 het woordje 'genesis', wat 'ontstaan, geboorte, verwekking' kan betekenen. Het verhaal gaat ook nauwelijks over de geboorte van Jezus, maar veeleer over zijn ontstaan, over zijn verwekking door de Heilige Geest. De Naardense Bijbel behoudt het woordje 'genesis'.

Jozef

Mattheus schrijft het geboorteverhaal van Jezus vanuit het perspectief van Jozef. In de verhalencyclus van Lucas staat Maria centraal. Jozef overweegt van alles, zo lezen we in de tekst. Hij is er niet gerust op. Er zijn wel wettelijke mogelijkheden, maar die zullen Maria in het openbaar tot schande brengen en dat wil hij niet. Jozef is een man van weinig woorden. Wellicht zoekt hij steun in het gebed. Nadat door een boodschapper in een droom de bedoeling van Gods plan duidelijk is gemaakt, twijfelt hij niet meer en neemt Maria tot vrouw, maar ze hebben geen gemeenschap. Een verhaal over een Jozef, die droomt én gehoorzaamt, die in stilte lijdt, dat herkennen we! Jozef noemt het kind van Maria Jezus, waarmee hij Hem officieel adopteert en waardoor Hij ook officieel erfgenaam wordt van David en zijn koningshuis. Dit vers klinkt ook letterlijk zoals in het Hebreeuws:

Hij roept zijn naam uit: Jezus.

De verloving

In de joodse cultuur is de verloving een belofte en een belofte kun je niet doorbreken. Hoe zouden we anders de beloften van God kunnen blijven geloven? Jozef is dus al ongeveer de man van Maria, alleen hebben ze nog geen gemeenschap gehad. Dat is natuurlijk waar het om draait. Jozef is een rechtschapen man. Hij zou, zo zegt dat woord, nooit de kuisheidsregels overtreden. Plots blijkt er echter toch een zwangerschap, een kind, door te breken in de verlovingstijd. **Zij werd zwanger bevonden.** Zo staat er letterlijk. Wat is daar de betekenis van?

De maagd Maria

Het mysterie van de maagd Maria werd door menig theoloog 'opgelost' door het Griekse *parthenos* foutief te vertalen met meisje, omdat het Hebreeuwse *alma* daarachter zit (Jesaja 7:14 citaat in de tekst). *Alma* betekent jong meisje. Maar jonge ongehuwde meisjes hoorden in die tijd zuiver te zijn en werden verondersteld geen gemeenschap te hebben gehad. En de hele discussie over de vertaling is ook totaal niet relevant, want voor Mattheus is het duidelijk dat het kind door de heilige Geest is verwekt en niet door een man.

Het verhaal klopt niet met ons wetenschappelijk denken. Het gaat tegen ons denken en natuurlijke ervaren in. Het lijkt me dat dat ook de bedoeling is. Het kind wordt niet – zoals gewoonlijk in die tijd – verwekt na het huwelijk, maar tijdens de verloving!

Het huwelijk staat symbool voor de eeuwigheid, wanneer God definitief met zijn volk verenigd is. De gemeente is de bruid van Christus.

Maar eerst kwam Jezus in de tijd. Hij wachtte niet op het huwelijk. Hij deed iets wat een God niet hoort te doen.

Natuurlijk klopt het verhaal niet. God hoort in de eeuwigheid, niet in de tijd. En toch is Jezus bij ons gekomen. In onze tijd. In het hart van Israël, alle beloften met zich meedragend, van Abraham tot David.

De vervulling

Geef hem de naam Jezus, want hij zal zijn volk bevrijden van hun zonden.' Dit alles is gebeurd opdat in vervulling zou gaan wat bij monde van de profeet door de Heer is gezegd: 'De maagd zal zwanger zijn en een zoon baren, en men zal hem de naam Immanuel geven,' wat in onze taal betekent 'God met ons'. (Mt. 1:21-23)

Vanaf vers 22 begint een reeks van verzen uit het Oude Testament die Mattheus in het leven van Jezus in vervulling ziet gaan.

Moderne Bijbelwetenschappers spreken van 'hineininterpretierung'. Dat wil zeggen dat je het gekende Bijbelvers zo draait en keert en in een context brengt, dat het lijkt alsof het een vervulling is van een profetisch woord. De gelovige kijkt natuurlijk anders. Hij kent het profetenwoord en ziet het in vervulling gaan.

Als joods schrijver kent Mattheus de verschillende manieren van omgaan met teksten. Je kunt een tekst direct uitleggen zoals hij er staat. Je kunt ook analoge passages zoeken of de oudtestamentische beelden als schaduwbeelden zien voor het nieuwe. Er is mogelijkheid om de morele toepasbaarheid van een tekst te onderzoeken en dan is er ook nog de uitleg voor ingewijden over de diepere, geheime lagen van een tekst. Mattheus gebruikt vaak de tweede mogelijkheid: de uitleg van iets uit zijn tijd, tegen de achtergrond van het aankondigende Oude Testament. De geschiedenis van God, en van God-met-ons bouwt voort op het oude. Alles hangt samen.

Bronnen:

P. OUSSOREN, Naardense Bijbel. De Bilt, 2004.

A. MELLO, Mattheüs. De Schriftgeleerde. Het evangelie als midrasj. Kampen, 2002.

J. NEUSNER, A Rabbi Talks with Jesus. Montreal – Londen – Chicago, 2000.

D.H. STERN, Jewish New Testament Commentary. Clarksville (Maryland), 1992.

A. CHOURAQUI, L'Univers de la Bible. Tome VIII. Parijs, 1985.

F. WEINREB, De Joodse wortels van het Mattheüs evangelie. Sint-Baafs-Vijve, 1983.

F.H. Breukelman, Bijbelse theologie I,1. Schrift-lezing. Kampen, 1980.

P. LAPIDE, Hij leerde in hun synagogen. Een joodse uitleg van de evangeliën. Baarn, 1980.

S. LAMBERIGTS (aut., e.a.), Dichtbij is Uw woord. Exegetisch commentaar bij de evangelieperikopen van jaarcyclus 1. Matteüsevangelie. Vlaamse Bijbelstichting, Leuven.

H. ROUX, L'Évangile du Royaume. Genève, 1956.